

Українська мова і література в школі

ТРИБУНА СЛОВЕСНИКА

П. П. Сиченко — Мова учнів — майбут- нє мови	70
Н. Т. Рудик — І на уроках літератури	72

КОНСУЛЬТАЦІЯ

Плекаймо рідну мову!

Є. Д. Чак — Пароніми в сучасній мові	73
Відповіді читачам	76

БІБЛІОГРАФІЯ

О. В. Мишанич — Леонід Махновець. Сатира і гумор української прози XVI—XVIII ст.	78
Олег Бабишкін — К. Кухалашвілі. Ле- ся Українка — публіцист	81
І. О. Світличний — І. К. Кучеренко. Теоретичні питання граматики укра- їнської мови	83
М. Вербівець — Що читати до теми «Леся Українка»	87

ПАМ'ЯТНІ ДАТИ

К. С. Забарило — Данте (До 700-річчя з дня народження)	89
П. Т. Гаврилов — М. Л. Кропивниць- кий (До 125-річчя з дня народжен- ня)	93

ХРОНІКА

Н. С. — Звітують кафедри	95
Обговорення журналу	95

I на уроках літератури...

У статті «Мова наших учнів» (див. журнал № 1 за 1965 р.) правильно визначено завдання викладання мови: «навчити учнів зв'язно, переконливо, дохідливо, емоційно, грамотно і граматично правильно викладати усно та на письмі свої думки».

Проте у статті тільки побіжно згадується про уроки літератури, їхнє значення для розвитку мови. На мою думку, в боротьбі за змістовність, чистоту і красу мови наших учнів урокам мови і літератури (а їх веде один учитель) належить однакова роль. І коли прийняти таку точку зору, коли розглядати і уроки мови, і уроки літератури як рівноправні чинники формування словесної культури наших учнів, то тоді, може, відпаде потреба говорити про надмірну граматизацію уроків мови, підрахувати години, відведені у програмі на граматику і на розвиток мови.

Звичайно, не можна засушувати уроків мови, зводити їх тільки до відмінювання слова *стіл* або до перелічування, скажімо, прислівників, що пишуться через дефіс. Але хто може заперечувати потребу і таких занять? Вони потрібні, бо знання мови — це і знання усталених граматичних і синтаксичних, водночас орфографічних і пунктуаційних норм, які роблять нашу мову найвірнішим і найрозумілішим засобом спілкування, які є ознакою культурної чи принаймні грамотної і освіченої людини.

Отже, думаю, справа тут не в тому, що повинно посідати перше місце, а в умілому, гармонійному поєднанні всіх компонентів вивчення мови: граматики, орфології та орфографії, синтаксису, стилістики та фразеології, пластичності, простоти і складності у висловленні своїх думок.

До речі, на мою думку, синтаксичні схеми потрібні: вони дисциплінують словесний вираз думки, вказують на закони зв'язку речень і допомагають навчити правильно, струнко, а значить і красиво будувати речення, а не писати і говорити неохайною, недорікуватою мовою. Адже і найбільш поетична мова, найпрозоріша і найлегша, побудована за властивими кожній мові законами єднання слів і речень.

З усієї складності і багатьох поставлених у статті проблем (цілком доречних і потрібних) мені хочеться спинитися на зв'язку мови і літератури.

Викладаючи в школі робітничої молоді, я намагаюся поєднати уроки мови з літературним матеріалом, що опрацьовується на уроках літератури. Які багатощі можливості розкриваються перед учителем для розвитку мови наших учнів у широкому розумінні цього слова: вивчення граматики і виховання почуття краси мови.

Звичайно, це вимагає копіткої роботи учителя — дібрати до уроків мови матеріал з відповідного художнього тексту. Проте раз підготовлений матеріал, занесений на картки, може служити не один рік.

Як на картках з виписаними реченнями, так і на відповідному літературному матеріалі учні виконують різні види самостійних робіт з певним граматичним завданням, обов'язково поєднуючи їх з завданнями стилістичного характеру, з поясненням, що робить мову письменника образною, поетичною.

На уроках літератури, вивчаючи стиль окремого твору чи індивідуальний стиль письменника, ми підкреслюємо характерні риси поетичного синтаксису, фразеології, своєрідність лексики. Такий аналіз веде нас до першоеlementу літератури — до мови, до слова. Я привчаю учнів якомога більше цитувати, завчаючи напам'ять указані мною уривки, підкреслюю потребу збагачення своєї мови зфоразмами.

Ще одне: крім уроків-бесід, в яких бере участь досить велика кількість учнів і тому відповіді їх короткі, треба провадити уроки-опитування, щоб почути глибоке, всебічне висвітлення певних питань від 2—3 учнів. На таких уроках учні набувають навичок логічно, гарно викласти свої думки без допоміжних запитань учителя. Я не припиняю розповіді учня, якщо він навіть і робить якісь помилки. Я їх нотую. Таке завдання (записувати помилки) ставлю і перед учнями. А потім ми виправляємо, доповнюємо. Це також сприяє поліпшенню мови наших учнів.

Серед різних посібників для роботи вчителя нема таких розробок, які б відповідно до програми з мови і літератури матеріалу містили різні види робіт, різні завдання з розвитку мови. Такі посібники стали б у великій пригоді для вчителів, допомогли б їм підняти культуру мови наших учнів.

Н. Т. РУДИК